

**ЗА САД, ЗА НЯКОИ
ОСОБЕНОСТИ НА НЕГОВОТО
ТВОРЧЕСТВО, ЗА САДИЗМА И
КОНТИНУИТЕТА МУ СЪС
СЪВРЕМЕНОСТТА**

chitanka.info

Дълги години името на маркиз дьо Сад се произнася само като анатема или с голяма доза предизвикателство. Едва през последните няколко десетилетия творчеството му става сериозен „обект на проучване.“ Същевременно и творбите му придобиват все по-голяма известност, започват да се публикуват в огромни тиражи из целия свят. Чисто естетическата оценка на творчеството на Сад, обаче се затруднява от насието в текста, което сякаш се предава и върху читателя. Появата на този феномен се корени в изострените до крайност противоречия на епохата, които при него намират израз както в сексуалната сфера, така и в литературната му продукция.

Садизмът, уверява Ролан Бартс, се съдържа в грубия текст на Сад. Насилие, кръвосмешения, содомия, мъчения, бият на очи в текста, но той не би трябвало да бъде свеждан само до тези прояви. Реално преживяните от автора приключения, не трябва да бъдат отъждествявани с жестокостите, които той измисля, и които дават повод на новоустановената от Великата френска буржоазна революция власт, въздигнала в култ буржоазната добросъвестност, да превърне книгите му в символ на порока, а на критиците му — за дълго време да свеждат оценките си за тях до блънувания на сексуален маниак. Последното отъждествяване, обаче още повече се утвърждава с появата на термина „садизъм“ малко след 1830 г. Нещо повече — в края на 19 век немският лекар Крафт-Ебинг му дава научен статут, утвърждавайки го за антоним на „мазохизъм“. Думата започва да се ползва с успех първоначално в психиатричната и Психоаналитичната литература, а по-късно и във всекидневния живот.

Изучаването на истинския Сад е трудно отделимо от митовете, които той създава, и които, като бумеранг, му осигуряват съмнителна, но огромна известност. Първите реакции на границата между 18 и 19 век са както от политическо, така и от морално естество. Представител на стария режим — дискредитиран за едни, за други той олицетворява революционното насилие.

Големите имена на Романтизма предпочитат да си спомнят за него в книгите си, без да го цитират, но в началото на 20 век поетът на бунта, Гийом Аполинер, го преоткрива и възпява открито. Сюрреалистите и, половин век след тях, кръгът „Tel Quel“, намират, че романите му са на висотата на техния радикализъм. Този ентусиазъм е в основата и на проучванията на Морис Ейн, а след това и на Жилбер

Лели, без които днес Сад не би бил толкова познат. В същото време за пазителите на установените ред и порядки той е символ на безочиято и на крайностите, наречени романтизъм, символизъм, сюрреализъм.

Двете световни войни правят Сад обект на нови полемики. Някои от критиците му след Втората световна война виждат в него едва ли не далечен първоинициатор на концентрационните лагери на нацистите.

Във връзка с описаните в „Сто и двадесетте дни на Содом“ жестокости, в сп. „Щерн“, например, четем: „150 години след като Сад написа най-радикалния опус в историята на литературата, без да желае да върши престъпления, а само да ги обрисова с необузdana фантазия, няколко души ще превърнат неговите видения в действителност: Хитлер, Химлер, Айхман, Менгеле.“

А по-нататък се поставя въпросът: „Предчувствие за холокоста на нацистите ли е тази книга?“

През 1973 г. световноизвестният режисьор Пиер Паоло Пазолини филмира „Сто и двадесетте дни на Содом“. В своята творба той показва лика на германския фашизъм в цялата му грозота — синкави, изтощени, премръзнали тела на хора, пълзящи като животни, унизени, пребити и смазани от ботушите на есесовците. Няколко дни преди премиерата на филма режисьорът е убит, а тялото му захвърлено на един паркинг в Остия, с лице към земята, с откъснато ухо и сплъстена от съсирена кръв коса. Убийството е извършено така, че напомня текст от Сад. Кой са извършителите на кървавото престъпление — патологични убийци, вманиачени поклонници на един далечен и нечовешки измислен идол, или неофашистки изверги, наследници на нацистките престъпници от Третия райх?

И кой в действителност все пак е Сад? Как да отличим мита и легендата от истинския образ, извращения сладострастник от писателя, след като самият той практически е направил, ако не всичко, то поне твърде много, за да заплете този проблем, да смеси реалния си живот с творчеството си, или по-точно — с мълвата за него.

Защото впрочем, творчеството на маркиз дьо Сад — такова, каквото е в действителност, има ярко изразен двойствен характер: от една страна — театрални пиеси и романи, съобразени с вкуса на епохата и редовите читатели, и от друга — еротична и порнографска литература, чиято радикалност поражда дори и днес. Самият Сад съзнателно утвърждава тези две линии в творчеството си. Той издава

анонимно „Жюстин“ и „Философия в будоара“, след това издава „Новата Жюстин“, като я приписва на починал автор и паралелно с това издава „Алин и Валкур“ — от гражданина „С“; „Окстерн или Нещастieto на разврата“ подписва: от Д. А. Ф. Сад, автор на „Алин и Валкур“. Така този, който иска да бъде признат за писател, иска да се разграничи от другия, който пише, без да държи на общественото признание. Изучаването на тези две насоки е необходимо, за да се разбере творчеството на писателя в двата му полюса: от затварянето му само за себе си — до отварянето му към другите; от самовгълбяването — към общуването, въпреки че много от непубликуваните ръкописи принадлежат както към едната, така и към другата категория.

Обикновено това са едни и същи истории, които Сад разказва и в единия и в другия случай; същите въображаеми образи, пресъздадени според изискванията и формите на различните литературни жанрове, и показани в цялата им жестокост. В този смисъл екзотеричната (предназначена за обществеността) страна на творчеството му прилича на пергамент, върху който част от първоначалния текст е изтрит и заменен с друг, но под него все още могат да се четат и шифрованите екзотерични фрагменти. Председателят дьо Бламон, бащата на Алин, или граф Окстерн, са развратници, чиято зверска жестокост се проявява твърде дискретно. Те се подчиняват на една назидателна развръзка, но същевременно в тях можем да разпознаем и съучастници на Долмансе, на Ноарсой и на четиримата герои от „Сто и двадесетте дни на Содом“, сравними с тях по жестокост. Тъй като лицемерието е едно от оръжията на развратника, благородните изявления на писателя често пъти крият ирония и се превръщат в своята противоположност. Но въпреки всичко, това все пак не трябва да свежда цялото творчество на Сад само до крайния пароксизъм на „Сто и двадесетте дни на Содом“, или напротив — да виждаме „Алин и Валкур“ само в смекчена светлина.

Играта на думи позволява да бъдат разграничени една от друга двете линии в творчеството на Сад. В първия случай естетическите условности на епохата са спазени, а във втория те са превърнати в горчива подигравка. Образите и метафорите са заимствани сякаш направо от трактатите по реторика, но застиналостта на образите контрастира с насието в сцените, а изкривените метафори се приемат буквално от читателя. Каквото и да е било съзнанието на

човека Сад, текстът на книгите му напомня на читателя от 20 век мозайка от класическа реч. Затова и оценките за Сад като писател, са крайно противоречиви и поляризирани.

Някои от пишещите за него автори, опитвайки се да го защитят, обръщат внимание на един факт от неговата биография — че все пак, той не е уличаван нито веднъж в убийство. От това те правят извода, че убийствата и жестокостите му са само литературни.

В споменатата вече по-горе статия „Насладите на злото“; публикувана в сп. „Щерн“, например, четем: „Сад написва най-радикалния опус в историята на литературата, без да желае да върши престъпления, а само да ги обрисова с необузdana фантазия.“

В подкрепа на това свое виждане авторът на статията сочи, че маркизът пледирал през целия си живот за отмяна на „гадното смъртно наказание“ и по време на революцията не бил изпратил на ешафода тъща си, виновница, според Сад, за ред негови нещастия, въпреки че можел да го стори. Авторът вижда в това едва ли не някакво прикрито благородство на Сад, а не артистична и себелюбива поза на циник, оказал се сред победителите по щастливо стечение на обстоятелствата.

Посочвайки по-нататък с примери античовешките жестокости на фашизма по време на Втората световна война и на американската военщина във Виетнам, авторът възкликва: „Това не е светът на Сад. Това е реализираният кошмар на разюздената жестокост. Сад е предназначавал своите истории за главата, а не за ръцете.“

Сравненията на Сад с нравствените му наследници наистина са в негова полза — както постъпките му, така и литературните му описания, бледнеят пред делата и на едните, и на другите. Но нека не забравяме, че Сад е бил само книжен убиец не по собствено желание. Просто той е живял в общество, което още не е било готово за последвалото век и половина по-късно. Но оргиите на Донасиен съвсем не говорят за зачитане на човешкото достойнство на другите; в тях невинаги участват само желаещи да вършат това лица; там почти винаги има жертви на жестоко насилие и, ако няма смъртни случаи, това съвсем не се дължи на алтруизма на организатора им, а оргиите му още по-малко говорят за уважение на човешката личност извън неговата собствена. Това, че няма доказано убийство, съвсем не говори, че изповядваните от Сад идеи и принципи са само литературни. Сравнявайки го с Хитлер, много автори правят изводи в

подкрепа на Садовата „умереност“, изтъквайки несравнимо по-чудовищните престъпления и многомилionни убийства на нацизма, жестокостите на концлагерите, в Гестапо и пр. Но нека не забравяме, че подбудите на Сад многократно да се обявява за привърженик на отмяната на смъртното наказание са и твърде лични — осъждан три пъти на смърт, общественоопасният тип пледира преди всичко за спасяването на собствената си кожа; алтруизмът му в случая е егоистичен. Неговият нарцисизъм поставя собствената му личност и желаниа над тези на околните и, естествено, той цени високо собствената си персона, живот и свобода, но в ущърб на тези на другите. Непричастността му към кървави престъпления се дължи преди всичко не на лично нежелание, а на забраните и табутата на обществото, в което живее, и които, макар и да престъпва, е принуден да уважава в името на собственото си оцеляване.

Нека не забравяме, че в определен етап на политическото си развитие, именно поради кариеристични подбуди, Сад не само минава за „умерен“, но и за борец против насието, и произнася пламенни, но очевидно лицемерни речи. Сравнението с нацисткия диктатор съвсем не доказва, че Сад наистина по вътрешно убеждение отхвърля убийството на дело и го предоставя само на хартията, и че, след като не е убил, не би желал да убие.

Нека си припомним, че Хитлер не е можел да понася кръв и вероятно не е бил в състояние да убие със собствените си ръце дори и пиле, още повече, че е бил вегетарианец, но това не му попречва съвсем съзнателно да изпрати в газовите камери десетки милиони човешки същества, да умори милиони с глад и жестоко отношение, да не санкционира извършваните нечовешки инквизиции и гаври с десетки милиони хора. А при Сад нещата стоят обратно.

Научавайки за убийството на Мусолини и неговата любовница, Клара Петачи, и това, че италианските партизани са ги обесили с главата надолу, Хитлер, искрено възмутен, възкликнал: „Каква жестокост.“ Но той, естествено, не е имал предвид убиването на човешки същества въобще, а само на себеподобните си, защото, при очертаващото се развитие на събитията, в тяхната съдба е виждал своята.

От това, естествено, не може да се направи автоматично извода, че литературният защитник на насието, жестокостта и безумието

Аполинер, при удобна възможност би се превърнал неминуемо в есесовски палач. Историята, дори и тази на отделната личност, не бива да си служи с категорични прогнози и безапелационни корелации. Животът е толкова многообразен, а човешката личност толкова сложна, че нито една прогноза не може да бъде смятана за императивно необходим ход на събитията. Затова и историята има за задача да обяснява състоялите се събития, а не да гради хипотези какво би могло да се случи, ако дадено събитие не бе се случило така, както е протекло, а по друг начин.

Затова и Сад — авантюристът и писателят, и неговото творчество, не трябва да бъдат оценявани едностранчиво и едноаспектно. Въпреки че за нормално мислещия човек симпатичните му човешки черти са малко, той е една сложна личност и справедливостта изисква поне две от качествата му да бъдат оценявани обективно: литературното му творчество — такова каквото е като цяло, и човекът — според фактите от неговата биография, които включват и творчеството.

„Всъщност Сад е бил маркиз като всички останали: експлоататор на селяните си, женкар, който търси пикантни преживявания — нищо особено. А и 250 години след рождението му никой не би се сетил за него, ако в затвора не беше съчинил един истински кошмар от ужаси и насилие, садистично сладострастие и престъпления“ — четем в цитираната вече статия на сп. „Щерн“. Мъжът е умрял, когато му дошло времето, но се родил авторът...

След повече от 150 години Албер Камю ще напише друго: „От Сад започва всъщност развитието на съвременната история и трагедия...“

Колко много противоречия в оценките, цитирани дори в една и съща статия.

А това навява на мисълта, че всяка прибързана, или крайна оценка, най-вероятно греши.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.